

مدیریت حوزه علمیه استان قم

رساله علمی سطح چهار

بررسی ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی مشاغل حوزویان و ساخت اولیه مقیاس سنجش استعداد شغلی طلاب

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر مسعود آذربایجانی

استاد مشاور

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد کاویانی

نگارش

کاظم علی محمدی

قم مقدس

خرداد ۱۳۹۴

مدیریت حوزه علمیه استان قم

رساله علمی سطح چهار

بررسی ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی مشاغل حوزویان و ساخت اولیه مقیاس سنجش استعداد شغلی طلاب

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین دکتر مسعود آذربایجانی

استاد مشاور

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد کاویانی

نگارش

کاظم علی محمدی

قم مقدس

خرداد ۱۳۹۴

سپاس و قدردانی

اکنون که به یاری خداوند متعال این پژوهش به سرانجام رسیده است، پس از حمد و ثنای خداوند منان و ابلاغ درودهای خالصانه و بی‌پایان به محضر پیامبر اعظم صلی‌الله‌علیه‌وآله و ائمه معصومین علیهم‌السلام و قدردانی از پدر و مادر عزیزم برای همه مهربانی‌های بی‌دریغشان و سپاس از حمایت و بردباری همسر بزرگوار و فرزندان عزیزم، بدین وسیله مراتب سپاسگزاری خود را از اساتید محترم به جای می‌آورم:

از استاد گرامی جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر مسعود آذربایجانی که در تمامی مراحل تدوین رساله، مرا از راهنمایی‌های ارزشمند خود بهره‌مند ساختند، صمیمانه سپاسگزارم.

از جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای دکتر محمد کاویانی که با ارائه مشاوره‌های سودمندشان یاری‌ام نمودند، تشکر و قدردانی می‌کنم.

همچنین از حمایت‌های بی‌دریغ جناب حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ عباس بحرانی (مدیر سابق دفتر دانش‌آموختگان حوزه) و همکاران بزرگوار ایشان آقایان قائمی‌نسب و شفیعی تشکر می‌کنم. در پایان، از همه اساتید بزرگواری که در طول دوره‌های مختلف تحصیلی، خوشه‌چین خرمن اخلاق و دانش آنها بوده‌ام، به‌ویژه حضرت آیت‌الله علامه محمدتقی مصباح یزدی، حضرت آیت‌الله حاج سیداحمد خاتمی و حضرت حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ عبدالمجید باقری بنابی (مدیر محترم مدرسه علمیه حضرت ولی‌عصر^(عج) شهرستان بناب) کمال سپاسگزاری را دارم و از خداوند متعال برای همه این عزیزان دوام توفیق و طول عمر با برکت و عزت و سرافرازی دنیا و آخرت خواهانم.

چکیده

هدف: این پژوهش در راستای تأمین بخشی از اهداف حوزه‌های علمیه و پر کردن خلأ پژوهشی موجود در زمینه مشاغل حوزوی انجام می‌شود و در پی استخراج و معرفی ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی مشاغل مرتبط با حوزویان و طراحی، ساخت و اعتباریابی مقیاس سنجش استعداد شغلی طلاب به منظور آگاهی درست و کاربردی طلاب نسبت به استعدادها و توانمندی‌های شغلی خود و شناخت ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی مورد نیاز برای مشاغل مختلف حوزوی و جلوگیری از آسیب‌ها و پیامدهای ناشی از عدم توجه به آنها می‌باشد.

روش: پژوهش حاضر به طور کلی از پژوهش‌های بنیادی نظری است که با استفاده از منابع معتبر اسلامی و یافته‌های حاصل از بررسی‌های میدانی، ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی مشاغل حوزویان را به صورت توصیفی جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل کرده و در گام بعدی با استفاده از شیوه زمینه‌یابی به بررسی میدانی ابزار ساخته شده برای سنجش استعداد شغلی طلاب پرداخته است.

جامعه آماری و نمونه: جامعه آماری پژوهش حاضر را طلاب سطح دو، سه و چهار حوزه علمیه قم (پایه هفتم به بالا) تشکیل می‌دهد که در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ در حوزه علمیه قم مشغول به تحصیل بودند. از جامعه یاد شده تعداد ۲۰۰ نفر به صورت تصادفی در دسترس انتخاب شدند.

یافته‌ها: نتایج بیانگر آن است که مقیاس ساخته شده بر اساس روش آلفای کرونباخ و دونیمه‌سازی، از نمره همسانی درونی و همبستگی مطلوبی برخوردار است (آلفا برابر با ۰/۹۵۷). نتایج تحلیل عاملی تأییدی حاکی از آن است که مقیاس دارای پنج عامل است (سه عامل اخلاقی و دو عامل شخصیتی).

نتیجه: ضمن تأیید این نکته که از منابع دینی می‌توان شاخص‌های مورد نیاز برای ساخت آزمون‌های معتبر روان‌شناختی را استخراج و با معیارهای علمی مورد استفاده قرار داد، ارزیابی مقیاس سنجش استعداد شغلی طلاب نشان داد که این پرسشنامه دارای عوامل زیربنایی همبسته برای سنجش شاخص‌ها و ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی مشاغل مرتبط با حوزویان می‌باشد و از روایی و پایایی مطلوب برخوردار است. بنابراین می‌توان آن را در مشاوره شغلی طلاب مورد استفاده قرار داد.

کلید واژه‌ها: ویژگی شخصیتی، ویژگی اخلاقی، حوزویان، شغل، مقیاس، استعداد شغلی.

فهرست مطالب

۱	پیش‌گفتار
۳	فصل اول: معرفی پژوهش
۴	۱-۱ موضوع پژوهش
۴	۱-۲ بیان مسأله
۸	۱-۳ ضرورت پژوهش
۸	۱-۴ هدف پژوهش
۹	۱-۵ پرسش‌های پژوهش
۹	۱-۶ فرضیه‌های پژوهش
۹	۱-۷ تعریف عملیاتی مفاهیم اصلی پژوهش
۹	۱-۷-۱ حوزه علمیه
۱۰	۱-۷-۲ طلبه
۱۱	۱-۷-۳ شخصیت
۱۱	۱-۷-۴ «صفت» (یا ویژگی) شخصیتی
۱۱	۱-۷-۵ اخلاق
۱۱	۱-۷-۶ شغل
۱۲	۱-۷-۷ مقیاس
۱۳	۱-۷-۸ استعداد
۱۴	خلاصه فصل
۱۵	فصل دوم: بررسی پیشینه و مبانی نظری
۱۶	۲-۱ پیشینه بحث
۱۸	۲-۲ تبیین رسالت‌ها و مأموریت‌های اصلی حوزه
۱۹	۲-۲-۱ آیت‌الله رضا استادی
۱۹	۲-۲-۲ آیت‌الله سید هاشم حسینی بوشهری
۲۰	۲-۲-۳ آیت‌الله سید احمد خاتمی
۲۰	۲-۲-۴ حجت الاسلام و المسلمین ربانی گلپایگانی
۲۰	۲-۲-۵ آیت‌الله محمد تقی مصباح یزدی
۲۳	۲-۲-۶ شهید آیت‌الله مرتضی مطهری ^(ره)
۲۵	۲-۲-۷ آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی
۲۶	۲-۲-۸ حجت الاسلام و المسلمین مهدی هادوی تهرانی
۲۶	۲-۲-۹ رسالت حوزه از نگاه شورای عالی حوزه‌های علمیه
۲۷	جمع‌بندی
۲۸	۲-۳ هویت طلبه و روحانی
۲۸	۲-۳-۱ مفهوم شناسی هویت

- ۲۸-۱-۳-۲ تعریف هویت _____
- ۲۹-۲-۳-۱ عوامل مؤثر در شکل گیری هویت _____
- ۳۰-۳-۳-۱ ابعاد مختلف هویت _____
- ۳۱-۲-۳-۲ دیدگاه اساتید و کارشناسان حوزوی درباره هویت طلبگی _____
- ۳۱-۱-۳-۲ حجت الاسلام و المسلمین مسعود آذربایجانی _____
- ۳۲-۲-۳-۲ حجت الاسلام والمسلمین علی رضا پناهیان _____
- ۳۳-۳-۲-۲ حجت الاسلام احمد رهدار _____
- ۳۴-۴-۳-۲ حجت الاسلام و المسلمین محمد عالم زاده نوری _____
- ۳۸-۵-۳-۲ حجت الاسلام و المسلمین امیر غنوی _____
- ۳۸-۶-۳-۲ حجت الاسلام و المسلمین یزدان پناه _____
- ۴۰- جمع بندی _____
- ۴۳- پاسخ به یک شبهه _____
- ۴۳-۳-۳ جایگاه لباس روحانیت در این هویت _____
- ۴۴-۱-۳-۳ مقدمه: نقش نمادها در زندگی _____
- ۴۷-۲-۳-۳ لباس روحانیت _____
- ۴۸-۳-۳-۳ فوائد لباس روحانیت _____
- ۵۳-۴-۳-۳ زمان و شرایط پوشیدن لباس _____
- ۵۳- آیین نامه تلبس طلاب حوزه های علمیه _____
- ۵۶-۴-۲ شناسایی، طبقه بندی و معرفی مشاغل همسو با هویت و رسالت طلبگی _____
- ۵۷-۱-۴-۲ تجزیه و تحلیل شغل (کارشنکافی) _____
- ۵۸-۱-۴-۱ کاربرد تجزیه و تحلیل شغل _____
- ۵۸-۲-۴-۱ شرح شغل _____
- ۵۹-۳-۴-۱ تنظیم شرح شغل و شرایط احراز شغل _____
- ۶۰-۴-۱-۴ روش های تجزیه و تحلیل شغل _____
- ۶۰-۵-۴-۱ روش تجزیه و تحلیل شغل از طریق پرسشنامه _____
- ۶۱-۶-۴-۱ شرح شغل در سیره نبوی و علوی (علیهما السلام) _____
- ۶۴-۷-۴-۱ شرایط احراز شغل از نگاه قرآن و سنت _____
- ۶۵- الف. منصب امامت _____
- ۶۶- ب. منصب وزارت _____
- ۶۷- ج. منصب قضاوت _____
- ۶۸- د. فرماندهی نظامی _____
- ۶۹- هـ. منصب مشاورت _____
- ۷۰- و. منصب سفارت _____
- ۷۰- ز. منصب عیون (جاسوسی) _____
- ۷۱- ح. منصب بطانت (ریاست دفتر) _____

- ط. منصب امین السّتر (مشاور مخصوص) _____ ۷۱
- جمع‌بندی _____ ۷۲
- ۲-۴-۲ طبقه‌بندی مشاغل _____ ۷۳
- ۲-۴-۲-۱ اهداف کلی طبقه‌بندی مشاغل _____ ۷۳
- ۲-۴-۲-۲ روش طبقه‌بندی (گروه بندی) _____ ۷۴
- مراحل عملی در روش گروه‌بندی _____ ۷۴
- ۲-۴-۲-۳ طبقه‌بندی مشاغل در ایران _____ ۷۴
- ۲-۴-۳ طبقه‌بندی مشاغل حوزوی _____ ۷۶
- ۲-۴-۳-۱ آموزشی _____ ۷۹
- ۲-۴-۳-۲ پژوهشی _____ ۷۹
- ۲-۴-۳-۳ تبلیغی _____ ۷۹
- ۲-۴-۳-۴ فرهنگی _____ ۸۰
- ۲-۴-۳-۵ اجرایی _____ ۸۰
- الف. اجرایی - آموزشی _____ ۸۰
- ب. اجرایی - فرهنگی _____ ۸۰
- ج. اجرایی - پژوهشی _____ ۸۱
- د. اجرایی - مدیریتی _____ ۸۱
- هـ. اجرایی - قضایی (حقوقی) _____ ۸۱
- و. اجرایی - تبلیغی _____ ۸۲
- ز. اجرایی - سیاسی _____ ۸۲
- ح. اجرایی - اداری _____ ۸۲
- ۲-۴ بررسی ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی مشاغل حوزویان _____ ۸۴
- ۲-۴-۱ ویژگی‌های اخلاقی _____ ۸۴
- ۲-۴-۱-۱ مفهوم شناسی اخلاق _____ ۸۴
- ۲-۴-۱-۲ ضرورت و اهمیت اخلاق در حیات صنفی روحانیت _____ ۸۵
- ۲-۴-۱-۳ فهرست ویژگی‌های عام اخلاقی _____ ۸۱
- ۲-۴-۱-۴ طبقه‌بندی ویژگی‌های اخلاقی استخراج شده _____ ۱۰۰
- ۲-۴-۱-۵ فهرست ویژگی‌های اخلاقی خاص هر شغل _____ ۱۰۱
- ۲-۴-۲ ویژگی‌های شخصیتی _____ ۱۲۶
- ۲-۴-۲-۱ مفهوم شناسی شخصیت و ویژگی‌های شخصیتی _____ ۱۲۶
- ۲-۴-۲-۲ نظریه‌های صفات شخصیتی _____ ۱۲۹
- الف. نظریه صفات کتل _____ ۱۳۰
- ب. نظریه صفات شخصیت آلپورت _____ ۱۳۲
- ۲-۴-۲-۳ دیدگاه‌های اخلاقی دانشمندان مسلمان درباره صفات شخصیتی _____ ۱۳۶
- الف. دیدگاه ابن سینا _____ ۱۳۷

- ۱۳۹ _____ ب. دیدگاه غزالی
- ۱۴۳ _____ ج. نراقی و دیگران
- ۱۴۶ _____ ۲-۴-۲-۴ رابطه شخصیت و شغل
- ۱۵۱ _____ ۲-۴-۲-۵ فهرست ویژگی‌های شخصیتی
- ۱۵۹ _____ ۲-۴-۲-۶ طبقه‌بندی ویژگی‌های شخصیتی استخراج شده
- ۱۶۰ _____ ۲-۴-۱-۷ فهرست ویژگی‌های شخصیتی خاص هر شغل
- ۱۶۸ _____ ۲-۵-۰-۵ آزمون‌ها و مقیاس‌های سنجش
- ۱۶۱ _____ ۲-۵-۱-۱ تاریخچه آزمون و سنجش
- ۱۷۰ _____ ۲-۵-۲-۲ تعریف آزمون و مفاهیم نزدیک به آن
- ۱۷۱ _____ ۲-۵-۲-۱ آزمون
- ۱۷۲ _____ ۲-۵-۲-۲ اندازه‌گیری
- ۱۷۲ _____ ۲-۵-۲-۳ سنجش
- ۱۷۲ _____ ۲-۵-۲-۴ ارزشیابی
- ۱۷۳ _____ ۲-۵-۲-۵ مقیاس
- ۱۷۳ _____ ۲-۵-۳-۳ انواع آزمون‌های روان‌سنجی
- ۱۷۴ _____ ۲-۵-۴-۴ اصول تدارک آزمون روانی
- ۱۷۵ _____ پایایی
- ۱۷۶ _____ روایی
- ۱۷۹ _____ ۲-۵-۵-۰ آزمون‌های استعدادسنجی
- ۱۸۰ _____ ۲-۵-۵-۱-۱ آزمون تشخیص استعداد (DAT)
- ۱۸۳ _____ ۲-۵-۵-۵-۲ آزمون‌های کالیفرنیا
- ۱۸۳ _____ ۲-۵-۵-۵-۳ پرسشنامه ارزش‌های فعال در عمل
- ۱۸۴ _____ ۲-۵-۵-۵-۴ پرسشنامه هوش اخلاقی (MCI)
- ۱۸۴ _____ ۲-۵-۵-۵-۵ پرسشنامه رجحان شغلی (WPI)
- ۱۸۵ _____ ۲-۵-۵-۵-۶ مقیاس خودکارآمدی در تصمیم‌گیری شغلی (CDMSE-SF)
- ۱۸۵ _____ ۲-۶-۶ معرفی مقیاس سنجش استعداد شغلی طلاب
- ۱۸۶ _____ خلاصه فصل
- ۱۸۷ _____ فصل سوم: روش تحقیق و اجرای پژوهش
- ۱۸۸ _____ ۳-۱-۱ روش پژوهش
- ۱۸۹ _____ ۳-۱-۱-۱ جامعه آماری
- ۱۸۹ _____ ۳-۱-۲-۲ گروه نمونه و روش انتخاب گروه نمونه
- ۱۹۱ _____ ۳-۱-۳-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
- ۱۹۱ _____ ۳-۲-۲-۲ اجرای پژوهش
- ۱۹۱ _____ ۳-۲-۱-۱ جمع‌آوری داده‌ها و استخراج ویژگی‌ها

- ۱۹۱-۱-۲-۳ مصاحبه با مدیران و سرپرستان _____
- ۱۹۱-۱-۲-۳ مصاحبه با کارکنان و شاغلین _____
- ۱۹۲-۱-۲-۳ تهیه و اجرای پرسشنامه _____
- ۱۹۲-۱-۲-۳ برگزاری نشست‌های کارشناسی _____
- ۱۹۲-۱-۲-۳ مشاهده مستقیم _____
- ۱۹۳-۱-۲-۳ مطالعه و بررسی اسناد و مدارک، سوابق و شرح وظایف مربوط به مشاغل _____
- ۱۹۳-۱-۲-۳ مطالعه و بررسی پژوهش‌های مرتبط و کتاب‌های روایی، اخلاقی و روان‌شناختی _____
- ۱۹۳-۱-۲-۳ روش تلفیقی _____
- ۱۹۴-۲-۳ ارزیابی روایی محتوایی ویژگی‌های توسط کارشناسان _____
- ۱۹۵-۲-۳ تدوین مقیاس اولیه _____
- ۱۹۵-۲-۳ بررسی پایایی مقیاس (پیش‌آزمون) _____
- ۱۹۶-۲-۳ انجام اصلاحات مورد نیاز و اجرای نهایی مقیاس _____
- ۲۰۴- خلاصه فصل _____

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش ۲۰۵

- ۲۰۶-۱-۴ توصیف داده‌ها _____
- ۲۰۹-۲-۴ تجزیه و تحلیل داده‌ها درباره فرضیه‌های پژوهش _____
- ۲۰۹-۲-۱-۴ تجزیه و تحلیل داده‌ها درباره فرضیه اول پژوهش _____
- ۲۱۰-۲-۲-۴ تجزیه و تحلیل داده‌ها درباره فرضیه دوم پژوهش _____
- ۲۱۱-۲-۳-۴ تجزیه و تحلیل داده‌ها درباره فرضیه سوم پژوهش _____
- ۲۱۱-۲-۱-۴ ارزیابی پایایی _____
- ۲۱۲-۲-۱-۴ ارزیابی روایی _____
- ۲۱۲- الف. روایی محتوایی _____
- ۲۱۴- ب. روایی سازه _____
- ۲۱۵- ۱. همبستگی بین گویه‌ها با نمره کل آزمون _____
- ۲۱۷- ۲. همبستگی بین گویه‌های صفات شخصیتی و صفات اخلاقی با همدیگر و با نمره کل مقیاس _____
- ۲۱۸- ۳. همبستگی بین طبقه‌های صفات اخلاقی با نمره کل صفات اخلاقی _____
- ۲۱۹- ۴. همبستگی بین طبقه‌های صفات شخصیتی با نمره کل صفات شخصیتی. _____
- ۲۱۹- ج. روایی (اعتبار) عاملی _____
- ۲۲۰- ۱. نتایج تحلیل عاملی برای زیر مقیاس ویژگی‌های اخلاقی _____
- ۲۲۶- ۲. نتایج تحلیل عاملی برای زیر مقیاس ویژگی‌های شخصیتی _____
- ۲۳۱- ۳-۴ یافته‌های جانبی پژوهش _____
- ۲۳۱- ۱-۳-۴ نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیری برای داده‌های جمعیت‌شناختی _____
- ۲۳۴- ۲-۳-۴ مقایسه میانگین نمره‌های متأهل‌ها و مجردها _____
- ۲۳۶- ۱-۲-۳-۴ مقایسه میانگین نمره‌های متأهل‌ها و مجردها برای زیر مقیاس صفات اخلاقی _____

۲۳۶ _____ ۱-۲-۳-۴ مقایسه میانگین نمره متاهل‌ها و مجردها برای زیر مقیاس صفات شخصیتی

۲۳۹ _____ خلاصه فصل

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری _____ ۲۴۰

۲۴۱ _____ ۱-۵ برآورد فرضیه‌های پژوهش بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها

۲۴۱ _____ ۱-۱-۵ بررسی پرسش اول پژوهش بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها

۲۴۲ _____ ۲-۱-۵ بررسی فرضیه دوم پژوهش بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها

۲۴۳ _____ ۳-۱-۵ بررسی فرضیه سوم پژوهش بر اساس تجزیه و تحلیل داده‌ها

۲۴۴ _____ ۲-۵ بررسی یافته‌های جانبی

۲۴۷ _____ ۳-۵ تفسیر نتایج

۲۴۹ _____ ۴-۵ کاربست

۲۵۰ _____ ۵-۵ محدودیت‌های پژوهش

۲۵۱ _____ ۶-۵ پیشنهادها

۲۵۲ _____ خلاصه فصل

منابع و مأخذ _____ ۲۵۴

پیوست‌ها _____ ۲۶۲

فهرست جداول، نمودارها و پیوست‌ها

- جدول (۲-۱): ویژگی‌های اخلاقی و مستندات آن _____ ۸۹
- جدول (۲-۲): طبقه‌بندی ویژگی‌های اخلاقی _____ ۱۰۱
- جدول (۲-۳): ویژگی‌های اخلاقی خاص هر یک از مشاغل روحانیت _____ ۱۰۶
- جدول (۲-۴): ویژگی‌های شخصیتی مشاغل حوزویان و مستندات آن _____ ۱۵۲
- جدول (۲-۵): طبقه‌بندی ویژگی‌های شخصیتی _____ ۱۵۹
- جدول (۲-۶): ویژگی‌های شخصیتی خاص هر یک از مشاغل حوزویان _____ ۱۶۰
- جدول (۳-۱): میانگین نمره‌های کارشناسان در ارزیابی محتوایی متغیرها و مقیاس _____ ۱۹۵
- جدول (۳-۲): ضریب‌های همسانی درونی مقیاس _____ ۱۹۶
- جدول (۳-۳): صفات و پرسش‌های مربوط به هر یک از متغیرها در مقیاس سنجش استعداد شغلی طلاب _____ ۱۹۷
- جدول (۳-۴): تعداد پرسش‌های هر بخش و پرسش‌های منفی مقیاس _____ ۲۰۳
- جدول (۳-۵): آماره‌های توصیفی مربوط به مقیاس _____ ۲۰۳
- جدول (۴-۱): شاخص‌های توصیفی و جمعیت‌شناختی نمونه مورد مطالعه _____ ۲۰۶
- جدول (۴-۲): توزیع حجم گروه‌های نمونه بر اساس وضعیت اقتصادی _____ ۲۰۷
- جدول (۴-۳): توصیف داده‌های آماری بر اساس متغیر سن _____ ۲۰۷
- جدول (۴-۴): شاخص‌های توصیفی مربوط به متغیر سن _____ ۲۰۷
- نمودار (۴-۱): فراوانی متغیر سن برای گروه نمونه _____ ۲۰۸
- جدول (۴-۵): توصیف داده‌های مربوط به کل مقیاس و پرسش‌های اخلاقی و شخصیتی _____ ۲۰۸
- جدول (۴-۶): توصیف داده‌های مربوط به کل مقیاس و پرسش‌های اخلاقی و شخصیتی (تبدیل به درصد شده) _____ ۲۰۹
- جدول (۴-۷): ضریب‌های همسانی درونی مقیاس _____ ۲۱۱
- جدول (۴-۸): ضریب‌های همسانی درونی مقیاس برای گویه‌های اخلاقی _____ ۲۱۲
- جدول (۴-۹): ضریب‌های همسانی درونی مقیاس برای گویه‌های شخصیتی _____ ۲۱۲
- جدول (۴-۱۰): ضریب همبستگی مواد مقیاس با نمره کل و ضریب آلفا در صورت حذف گویه _____ ۲۱۵
- جدول (۴-۱۱): ضریب همبستگی نمره صفات اخلاقی و صفات شخصیتی با همدیگر و با نمره کل مقیاس _____ ۲۱۷
- جدول (۴-۱۲): ضریب همبستگی نمره صفات اخلاق فردی، الهی و اجتماعی با نمره کل صفات اخلاقی _____ ۲۱۸
- جدول (۴-۱۳): ضریب همبستگی نمره صفات شخصیتی فردی و اجتماعی با مجموع نمره صفات شخصیتی _____ ۲۱۹
- جدول (۴-۱۴): آزمون بارتلت و شاخص KMO برای بررسی کفایت نمونه _____ ۲۲۱
- نمودار (۴-۲): نمودار سنگ‌ریزه برای گویه‌های اخلاقی مقیاس _____ ۲۲۱
- جدول (۴-۱۵): عوامل سه‌گانه زیر مقیاس صفات اخلاقی و بار عاملی آنها _____ ۲۲۳
- جدول (۴-۱۶): واریانس تبیین شده توسط عوامل استخراج شده اخلاقی _____ ۲۲۵

- جدول (۱۷-۴): جایگاه طبقه‌بندی اولیه صفات اخلاقی در عوامل استخراج شده _____ ۲۲۵
- جدول (۱۸-۴): آزمون بارتلت و شاخص KMO برای بررسی کفایت نمونه _____ ۲۲۶
- نمودار (۳-۴): نمودار سنگ‌ریزه برای گویه‌های شخصیتی مقیاس _____ ۲۲۷
- جدول (۱۹-۴): عوامل دو گانه زیر مقیاس صفات شخصیتی و بار عاملی آنها _____ ۲۲۸
- جدول (۲۰-۴): واریانس تبیین شده توسط عوامل استخراج شده شخصیتی _____ ۲۲۹
- جدول (۲۱-۴): جایگاه طبقه‌بندی اولیه صفات شخصیتی در عوامل استخراج شده _____ ۲۳۱
- جدول (۲۲-۴): رگرسیون هم‌زمان برای پیش‌بینی نمره کل مقیاس با کمک متغیرهای جمعیت‌شناختی _____ ۲۳۲
- جدول (۲۳-۴): رگرسیون هم‌زمان برای نمره کل مقیاس با متغیرهای جمعیت‌شناختی (ANOVA) _____ ۲۳۳
- جدول (۲۴-۴): ارزیابی سهم متغیرهای پیش‌بین بر متغیر ملاک _____ ۲۳۳
- جدول (۲۵-۴): آماره‌های توصیفی نمره کل آزمون برای متغیر وضعیت تأهل _____ ۲۳۵
- جدول (۲۶-۴): نتایج آزمون تی و لوین برای متغیر وضعیت تأهل _____ ۲۳۵
- جدول (۲۷-۴): نتایج آزمون تی و لوین برای متغیر وضعیت تأهل در زیر مقیاس صفات اخلاقی _____ ۲۳۵
- جدول (۲۸-۴): آماره‌های توصیفی نمره مقیاس برای متغیر وضعیت تأهل _____ ۲۳۶
- جدول (۲۹-۴): نتایج آزمون تی و لوین برای متغیر وضعیت تأهل در زیر مقیاس صفات شخصیتی _____ ۲۳۶
- جدول (۳۰-۴): نتایج آزمون تی و لوین برای متغیر وضعیت تأهل در زیر بخش‌های صفات شخصیتی _____ ۲۳۷
- جدول (۳۱-۴): نتایج آزمون تی و لوین برای متغیر وضعیت تأهل در متغیرهای صفات شخصیتی فردی _____ ۲۳۸
- پیوست شماره یک: فرم ارزیابی محتوایی اساتید و کارشناسان _____ ۲۶۳
- پیوست شماره دو: میانگین نمره گذاری اساتید و کارشناسان برای هر یک از مؤلفه‌ها _____ ۲۷۹
- پیوست شماره سه: فرم استخراج ویژگی‌های اخلاقی و شخصیتی مشاغل حوزویان _____ ۲۸۱
- پیوست شماره چهار: مقیاس سنجش استعداد شغلی طلاب _____ ۲۸۳

پیش‌گفتار

حوزه علمیه که بر مبنای آموزه‌های قرآن، رسالت پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله و اهل بیت علیهم‌السلام تأسیس شده است، قدمتی به درازای تاریخ اسلام دارد و با ملاحظه آیه شریفه «و ما کان المؤمنون لینفروا کافه، فلولا نفر من کل فرقة طائفة لیتفقوها فی الدین ولینذروا قومهم اذا رجعوا الیهم لعلهم یحذرون» (توبه ۹/۱۲۲)، مسؤولیت بزرگ فهم دین و تبیین آن و تعلیم و تربیت مردم را به عهده دارد.

در طول تاریخ پرفراز و نشیب جهان اسلام، حوزه‌های علمیه شیعی، همواره در عرصه‌های گوناگون علمی، تربیتی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و... نقش آفرین بوده و رشدیافتگان آن نیز در دوره‌های مختلف، به بهترین شکل، به وظیفه خود عمل کرده‌اند. ثمره فعالیت‌های مستمر و حیات بخش حوزه‌های علمیه، زمینه‌سازی برای تشکیل و استقرار حکومت اسلامی در ایران به رهبری امام خمینی^(ره) و همراهی روحانیت با ایشان و به دنبال آن، شکل‌گیری نهضت‌های بیداری اسلامی در منطقه بود. پس از انقلاب اسلامی، افزون بر لزوم استمرار آن وظایف در دامنه‌ای گسترده‌تر، ضرورت پذیرش مسؤولیت‌های انقلاب، پی‌ریزی نظامی نو و هماهنگ با فرهنگ اسلامی، سامان دادن امور و اسلامی کردن ساختار سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اداری، مدیریتی و... نیز، متوجه آنان شد. طلاب و روحانیون انقلابی در پاسخ به دعوت امام و بر اساس احساس تکلیف، در عرصه‌های گوناگون داخلی و خارجی و در ارگان‌ها و نهادهای مختلف، حاضر و به انجام وظیفه مشغول شدند. لازمه این حضور، آمادگی حوزه‌های علمیه و تربیت کافی نیروهای ارزشی، شایسته، توانمند و کارآمد در زمینه‌ها و تخصص‌های گوناگون است. چنانچه حضرت امام^(ره) در این زمینه می‌فرماید:

«حوزه‌ها و روحانیت باید نبض تفکر و نیاز آینده جامعه را همیشه در دست داشته باشند و همواره چند قدم جلوتر از حوادث، مهبای عکس‌العمل باشند. چه بسا شیوه‌های رایج اداره امور مردم در سال‌های آینده تغییر کند و جوامع بشری برای حل مشکلات خود به مسایل جدید اسلام نیاز پیدا کنند. علماء بزرگوار اسلام از هم اکنون باید برای این موضوع فکری کنند»^۱.

^۱ منشور روحانیت حضرت امام خمینی(ره)، صفحه آخر (ص ۱۸).

از این روی، هدایت، پشتیبانی و حمایت از تحکیم، تقویت و اعتلای نظام اسلامی و تربیت نیروی انسانی برای رفع نیازهای دینی جامعه و نظام اسلامی، از جمله مأموریت‌های مهم حوزه علمیه قم در نظر گرفته شده است.^۱

از سوی دیگر، دنیای اسلام و مستضعفان جهان، چشم امید به انقلاب و عملکرد روحانیت دارند. آنان می‌خواهند بدانند روحانیت و حوزه‌های علمیه که اکنون عهده‌دار حکومت گشته و بیشترین و بزرگترین امکانات مادی و معنوی کشور را در خدمت انقلاب گرفته‌اند، چگونه عمل می‌کنند؟ چه رفتاری با مردم دارند و به چه میزان به تحقق شعارها و آرمان‌های حکومت الهی و گسترش ارزش‌های الهی و انسانی و عدالت اجتماعی، اهتمام می‌ورزند؟ امروز، مردم دنیا واژگانی چون انقلاب اسلامی، روحانیت و جمهوری اسلامی ایران را واژه‌هایی مترادف می‌شناسند.

همچنین، با توجه به استقبال چشم‌گیر جوانان و پذیرش گسترده حوزه‌های علمیه سراسر کشور و در نتیجه حجم بالای طلاب در حال تحصیل، دانش‌آموختگان و فارغ‌التحصیلان حوزه در چند سال اخیر، ضروری است تدابیری اندیشیده شود که از این نیروی عظیم انسانی فرهیخته و کارآمد به شکل شایسته و بهینه استفاده شود و با برنامه‌ریزی، آموزش‌های لازم و بسترسازی مناسب مسؤولان حوزوی و دولتی برای به کارگیری ایشان در عرصه‌های مختلف آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و اجرایی، از هدر رفت توان این نیروها پیش‌گیری شود. خلأ پژوهشی موجود در این زمینه و نبود مقیاس اختصاصی برای سنجش استعداد شغلی طلاب، انجام چنین پژوهش‌هایی را در حوزه ضروری می‌نماید.

بنابراین و با توجه به این خلأ پژوهشی، نوشته حاضر درصدد است تا از رهگذر تبیین رسالت‌ها و مأموریت‌های حوزه و هویت واقعی طلبگی به استخراج ویژگی‌ها و توانمندی‌های اخلاقی و شخصیتی همسوی با این رسالت و هویت پرداخته و با تبدیل آنها به شاخص‌های قابل اندازه‌گیری، مقیاسی جهت سنجش استعداد شغلی طلاب تدارک ببیند. به این امید که زمینه‌ای شود برای پژوهش‌های بعدی و در ساماندهی و برنامه‌ریزی برای اشتغال طلاب، مورد استفاده مدیران، مسؤولان، کارشناسان و مشاوران حوزوی قرار گرفته و گامی هر چند کوچک در راستای تحول حوزه برداشته شود.

^۱ ر.ک: مصوبه ۷۲۰ و ۷۴۰ جلسه ۱۶۷ شورای عالی حوزه‌های علمیه، مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۲۶، بند ۵ و ۷.

این پژوهش شامل پنج فصل است. در فصل نخست به کلیات بحث (بیان مسأله، ضرورت تحقیق و اهداف پژوهش، پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش و مفاهیم نظری و تعاریف عملیاتی مفاهیم پژوهش) پرداخته می‌شود. در فصل دوم پیشینه و مبانی نظری پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد. در فصل سوم فرایند اجرای پژوهش شامل روش پژوهش، جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری، ابزار پژوهش و شیوه جمع‌آوری اطلاعات ارائه خواهد شد. فصل چهارم به توصیف و تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش اختصاص دارد و در فصل پنجم بحث و نتیجه‌گیری از پژوهش مطرح می‌شود.